

ПОЈМОВНИК

Ибрахим Хаџић

НАТПИС

Чудан је тај натпис на камену пободеном у шуми поред пута према селу необичног имена Паучина. Очигледно, то је надгробни камен, или нишан, или како га мештани овог села зову, мрамор. На њему је ћириличним словима уклесана порука: *Погинуо од своје смрти*.

Онај ко је оставио овакву поруку недвосмислено је желео да отклони сваку сумњу у насилну смрт човека који лежи под овим обележјем. Тај путник кроз шуму није убијен, дакле, породица никога не оптужује. Чак ни медеда, ни вукове, ни разбеснелог бика, ни дрво које је пало, ни муњу, ни изненадну воду, ни змију, ни мећаву која га је заледила, нити отрг који га је затрпао. И могао бих још у недоглед да набрајам оно што је могло доћи главе овој особи која ту, поред мене, лежи испод земље. Али, у поруци стоји да несретник није умро већ да је погинуо од своје смрти.

Каква је то погибија од своје смрти, а да није дошла од друге стране?

МИРИС

Још ме само служи чуло мириса. Можда и чуло додира. Али зашто ја ово бележим?

Коме се исповедам?

Пре неколико дана пролазим преко градске раскрснице. Крећем за бројним светом који се у паници пребацује преко улице с једне на другу страну између два црвена светла на semaфору. У општем трку и гужви претече ме нека млада жена. Журила је више него ја. Но то није ништа необично, млад свет увек негде жури и увек те претиче, али одједном запахну ме неки веома познат а у сећању далек, далек мирис. Неки мени веома драг мирис.

Необјашњиво зашто (као да ме неко гурну у леђа), пожурих за том младом женом и њеним мирисом. Удисао сам га. Младу жену пратио сам као силуету. Нисам је гледао као објекат пожуде већ као извор мириса. Можда је лепотица, можда и није, али гледана с леђа рекло би се да је ово прво. Но, који је ово мирис? Када сам га удисао? Који је ово мирис, питам себе панично?

Већ сам је непристојно дуго пратио низ улицу и већ сам био непристојно близу њених бокова без жеље да је претекнем, без жеље да завирим у њено лице или не дај боже да је зауставим и да је питам који она то мирис користи.

Опијен оним што ме изазвало на овако луду трку са младом особом, одједном мирис доби име: јеремичак! Млада жена се окрену и осмехну, као да је схватила шта ме мучи. Да, јеремичак. Враћају ми се слике из детињства када смо другови и ја у рано пролеће, незнано због чега и на чији наговор, одлазили у оближњу четинарску шуму у којој су се још беласале шаротке снега да беремо јеремичке. Увек смо одлазили случајно, неприпремљени, ни-

смо носили ножић којим бисмо секли жилаве стабљике, па смо их најчешће прегризали очњацима или откидали ударањем између два камена. Правили смо мале букетиће овог белог цвећа са ситним цвастима и успут до куће опијали се његовим мирисом.

А ако бисте ме питали, ви који не знате како мирише јеремичак, на шта подсећа тај мирис, ја ћу вам одмах признати да не уmem да га опишем. Можда могу да искористим синестезију и да одговорим: на светлољубичасто.

ЖИТО

У кањону Ибра испод Рожаја, на једној наплавини-острвцету од муља, приметио сам две стабљике жита прибијене једна уз другу. Један струк носио је плавкасту, разбарушену клас-перјаницу овса, а други жути клас ражи са зрнима у редовима. Гледам их као најусамљенија створења и питам се чија ли их је рука, или који кљун, или која пролећна вода, или који чудан ветар донео ко зна одакле и са које њиве у ову гудуру и примакао да расту један поред другог?

Стојим изнад ових исконских зрна жита и осећам неку посебну нежност и побожност као да су то једини примерци ових житарица на целом свету. Иако није било време за жетву, одлучио сам да их пожањем и да сачувам њихово семе као библијски Ноје пред велики потоп. У две засебне кесице ставио сам класове и однео их кући. Сутрадан сам их искомишао. У шааци сам имао по десетак зрна овса и ражи. Потом сам их неколико дана сушио на сунцу.

А после две-три године у Београду, негде с пролећа, одједном су класови жита, уз цео призор кањона и острвцета од муља као и моје свечане побожности, затреперили у мом сећању. Извадио сам их из кутије у којој држим разне ситнице и засејао у двама саксијама које сам изнео на терасу.

И дали су одговор: прво су никли травкасти листићи, а онда су стабљике почеле да се издужују и, најзад, да добијају изглед правих житарица: почели су да се формирају класови.

Пред крај јула сам их пожњео и насред собе оврхао.

Имао сам шаку овса и шаку ражи. Већ сам могао да се размећем као узоран домаћин и да кажем: ово је моје жито! Моћи ћу усред зиме да прехраним неку изгладнелу и промрзлу птичицу ако ми слети на прозор.

БАЈКА

Рана је јесен. Дан је сунчан и прохладан. Прешли смо добро парче влажног пута кроз ораницу и дошли до шуме. Пријатељица која ме је овамо довела, први пут је у гљиварењу. Она зна за ову шуму, али не зна шта у њој расте, па не зна ни шта да тражи, нити зна са чим се може сусрести. На почетку шуме, на великом пропланку ограђеном са свих страна високим храстовим стаблима, затичемо непрегледно море сунчаница на високим дршкама. Прелепо декорисани шеширићи браонкастим крпацама свакој гљиви дају карактеристичну, али ипак посебну шару. Затичемо гљиве у различитим облицима: тек пробиле из земље са зашиљеним шеширићем и несразмерно дебелим дном дршке, затим у облику батова за бубњеве, па изузетно развијене примерке са шеширима-штитовима на високим дршкама.

Моја пријатељица, запањена толиким бројем „дечјих сунцобрана”, одједаном почиње да се врти око себе, да прави пируете у високој трави и да виче распеваним гласом: – Ово је бајка! Ово је бајка! Ово је неописиво!

ДРЕН

Прошло је много година од како нисам био на нашој ливади у брду. А и сада није неко право време – зима је и све је покривено снегом. Заравњене су бразде, складови, грмушке. Из снежних сметова вире голе гране леске, мачка и онижих дивљака.

Газим по дебелој снежној кори. Она издржава моју тежину. Само тамо где је сунце добро упекло, где је површица танка, моје ноге пропадају дубоко у снег, као у чизме. С напором их извлачим и настављам да обилазим стара места која сам у детињству упознавао у разним приликама. Чини ми се да знам како се понаша сваки грм, знам где се јављају извори после киша, где послеподневне сенке прво хватају осојну страну. Знам у којем делу ливаде расте маховина, где боровњаци и оштри типац. Где се гнезде бумбари. Где расте мачак, чије сам напупеле гранчице носио кући у рано пролеће.

Ливаду сам упознавао чим ојужи, пре забрана, када смо требали камење са кртичњака. Између ретке траве и расејаних кађуна, бискали смо каменчиће као вашке. Сваке године придодавали смо на старе грмушке безбројне тезгере облутака. Грмушке су расле у купасти узвишења, у ливадске пирамиде. Отац их је подзиђивао живицом и дивљим малинама.

Ливаду сам, затим, упознавао у време косидбе. Знао сам где расте звонац, медљика, каранфилић. Знао сам где да чувам косу од јакних жила и нових прахињака. Био сам пажљив на местима где су бумбари правили гнезда у маховини.

Добро се сећам дугих кишовитих јесени. Тада сам се најдуже задржавао на ливади. Готово да нисам имао никаквих обавеза. Покисле краве вргеле су се око сасушених жила по кромпиришту. А ја сам се пео на дивљаке и киселе, краставе јабучице набијао на витке прутове леске и гађао као из праћке до на крај ливаде. Крупније плодове сам пекао на ватри и јео раскокану кисело месо. Лешнике сам скупљао у недра, а презреле мукиње отимао од врабаца.

Трчао сам по ливади и певао с рукама на ушима хитрим ласицама: – Невестице, нево, миши ти се хвале, да ти уши одвале! – изазивајући их да извире из својих јама. Бојао сам се, дакако, док су стајале усправно на задњим ногама, да ме не запухну пискутавим гласићем и да од тога не оглумим. Тако су ме старији и искуснији плашили звиждуком ове животињице.

И најзад, ливаду сам упознавао у време када смо прегонили сено кући. Хватали смо хору између шипрага и првих снегова.

Сада сам поново на ливади. Сунце греје. На све стране светлуцају кристали леда као стакалца по поду стаклорезачке радње. Чавке су као мрље на снегу. Шковрљеви са жутим ногама и жутим кљуном клате се на лесковим гранама као новогодишњи украси на ластишима у раскошним градским излозима. Упућујем се према дрена на међи, који је растао уз ограду. Нико га није посекао. Милујем му упредено стабло. Гледам га. Неколико сасушених и већ поцрнелих плодова држи се за гране. Осврћем се. Све је другачије, а он је ту. Чини ми се да се није нимало променио. А нисмо се видели тако дуго. Можда има на стаблу неку чворугу више. Без лишћа је, али на сваком завршетку гранчице примећујем браонкасте лакиране чаурице. Отварам једну и видим да је пуна жутозеленог меса. Из њих ће, чим отопли, као хитинска лептирова крила, изнићи жути цветићи. Он је најхрабрији. Он први процвета. Уочи Ђурђевдана брали смо гранчице и односили их кући да преноће са другим раним биљкама испод руже у баштици, у бокалу са омахом захваћеном са воденичког витла. У саму зору мајка нас је прскала леденом водом изговарајући нам магичне речи за добро здравље и напредак.

Сећам се да смо ливаду увек почињали да косимо од дрена, од врха наниже. Пред подне отац је правио лежај у његовом хладу. Ту смо ручавали кад мајка донесе ручак. У његовој сенци чували смо воду да се не угреје. Ту смо се склањали од кише, јер је његово лишће најгушће.

Милујем му квргаве и бодљикаве гране. Тепам му: – Ту си! Здраво! Па како си? Како си добар. Како си издржљив. Како ме везујеш за живот, за простор. Како сведочиш да сам постојао.

ЗАБУНА

После подне је. Дани су већ краћи. Пада кишица. Изгледа да сам једини човек на дугачкој стази поред језера на Ади Циганлији. На проширењу поред рени-бунара, где је у пролеће био пањ тополе, и са којег сам у неколико наврата брао јаблановаче, сада зјапи прилично дубока рупа у којој се беласају крхотине дрвета и огољене жиле. Одједном примећујем на дубини од око пола метра, на корењу, гроздове свежих јаблановача. Без двоумљења улазим у јаму и почињем пажљиво да берем гљиве. Док чучим, неочекивано подигох поглед и запазих како по стакластој асфалтној стази, према мени, трчи нека девојка. Колико могу из овог положаја и удаљености да проценим, она је млада и спортски грађена и на себи има црвену тренерку. Када се примаче близу мене, успори трк и упита:

– Је ли вам то трезор?

– О, да, да – одговорих уз смешак изненађен њеним духовитим поређењем ове јаме са трезором и наставих чућећи да радим свој посао, завлачећи руку испод корења. На глави ми је била беретка од шушкавца, на очима наочаре, а бели алуминијски скијашки штап без оног кружног граничника на врху да не утања у снег, прилагођен за гљиварење, био је пободен у земљу поред јаме.

– А шта радите то? – настави са пропиткивањем дух који је долетео да ме надгледа.

– Берем гљиве!

– Шта? – упита и сасвим се укочи.

– Берем печурке – одговорих мирно, понудивши јој нов израз, јер сам на тренутак помислио да је забуна настала због употребе појма гљиве, који јој можда није био познат.

– Па како их налазите? – упита са већ нескривеним чуђењем.

– Лако. Знам места на којим расту. То су моје фарме, или трезори, како ви рекосте.

Док сам ово изговарао она је живахно, спортски, цупкала у месту да не изгуби корак и додаде:

– Опростите. А ја сам мислила да сте слепи због тог белог штапа. Помислила сам да сте упали у ту рупу, па сам хтела да вам помогнем да изађете. А изнад свега сам се зачудила како то да као слепац проналазите гљиве.

– О, баш згодно. Ово ми овај тмурни дан учини лепшим. Волим забуне те врсте. Али, пошто видите да нисам слеп, дођите да наберете одличних гљива.

– Шта ја знам ко сте ви, и да ли стварно знате које су јестиве.

– Потпуно сте у праву. Брзо реагујете као што брзо трчите. Ето, дођите сутра у исто време на ово исто место.

– А, не, хвала. Веровала бих вам тек после пет-шест дана, ако бих вас ту жива затекла – рече и нагло, као да је ветар гурну у леђа, полете из цупкајућег положаја у брзи трк. Пратио сам у сумрак из јаме живахну црвену мрљу како се губи у одсјају олујног неба и тамних крошњи џиновских топола које су се гранале над стазом и одсликавале у сивкастој води језера.

ПИСМО

Драги брате, прошла су већ два месеца откако радим. Одмах да ти кажем да ми није лоше. То је друкчије од свега онога што знам и што сам доживео. Школа ми је далеко од сеоских кућа, заправо, само ми је једна кућа близу и у њој живе два брата, а о њима ћу ти касније. Остале куће су разбацане по странама села. Увече довучем кревет до врата, јер нема браве, и тако их затворим. Ако би неко незван хтео да уђе, морао би и кревет и мене да одгура.

За ова два јесења месеца претражио сам целу околину. Има неколико занимљивих пећина које би ваљало испитати. То бих најрадије с тобом, али кад набавимо нужну опрему.

Положај села је веома занимљив. Налази се на двама стрмим странама, а кроз средину протиче поток. Први становник села био је човек који је овамо побегао од неког зла. Одлучио се за ово место јер је могао да види и једну и другу страну села са једне тачке и осветнике ако покушају да му се прикраду. На тај начин се сачувао, изродио децу, а његови су потомци, временом, населили обе стране.

Има десетак дана како је пао снег. Деца су почела да долазе у школу на скијама и санкама. Користе даске, лимове, корита. Само тутње с брда до школе. Оно што не враћају кућама, ја цепам и ложим.

А о оном што се догодило пре две ноћи могао би да напишеш причу: као што сам ти поменуо на почетку писма, у једној кући, која је близу школе, живе два брата. Они су нежење, стари момци. Имају око педесет година, али сваки је вреднији од било ког младића. Преко лета баве се сточарством и земљорадњом. Све сами раде: косе, пласте, музу овце, сире млеко, једном речју воде беспрекорно домаћинство. Ако неко од комшија дође да им нешто тражи на зајам, они прво оду у собу да прелистају своје тефтере, гледају какав је тај човек. Тамо су ваљда биографије свих људи из целог села. У тим књигама још пише шта се за кога може учинити.

Чим дође зима, они занемарују домаћинство. Сваког дана иду у лов. Одлазе рано у шуму а враћају се пред мрак. Убијају зечеве, лисице, вукове и куне. Пре неки дан убили су куну златицу и поклонили ми кожу. Послаћу је твојој жени. Мислим да у Београду неће бити жене с лепшим крзном око врата. А надам се да ће ти ово бити још драже, јер је куна из наших завичајних шума, осим ако не уђеш, онако како ти умеш, у компликоване проблеме уби-

јања животиња, о чему сада не бих хтео да ти говорим и да те разуверавам да ти са тим немаш никакве везе.

Писмо ти, заправо, не пишем због тога, већ због овога: кажем да је пре десетак дана почео да пада снег. Пошто су дани страшно кратки, лежем рано. Тако је било и пре два дана. Набацао сам сувих дрва у фуруну, легао у кревет и читао уз слабу светлост петролејке. Права романтика за градске душе, али за нас овамо – богме не. То значи да је зима жестоко почела, опасан јој је почетак, а бог зна када ће јој и какав бити крај. Елем, у једно доба пуче пушка у близини. Тргнем се и не смем да провирим кроз прозор. Не знам ко и на кога пуца. Убрзо се осу паљба. Чујем и пригушене повице: – А држ' је, убиј је! – Пси лају. Мора да је дошла мечка која још није отишла у зимски сан, помислих. Охрабрих се и погледах кроз прозор. Не видим ништа од густог снега који веје. Угасих петролејку да боље видим шта се напољу догађа. Опет ништа не видим осим севања пушака на прозору браће ловаца.

– Учитељу, учитељу, дођи овамо, дођи! – зову ме браћа. И чујем како се смеју. Брзо сам се обукао и изашао из топле собе. Снег је жестоко падао и зачас ми засу главу и рамена. Ушао сам у њихову кућу уз дрвене стубе. Пред вратима сам лупао ногама да отресам грудвице снега са обуће и вунених чарапа. Млађи брат отвори врата од собе и истог трена, без речи, тутну ми ловачку двоцевку у руке: – Пуцај, пуцај кроз прозор!

Пришао сам отвореном прозору и опалио сачмаром у небо. Соба се још мало испуни димом и мирисом барута. Окренух се према њима и скоро весело упитих: – Шта је ово, да се није ко од вас оженио?

– Ма не, ма какви – одговори старији брат. – Вечерас је крај јесени и почетак зиме. Помажемо зими да дотуче јесен. Ово је наша сезона. Што више снега, то јачи траг од звери, то бољи лов.

Пиши ми да ли ти се ово допада, воли те твој брат.

ШТЕНЕЋАК

У сремској, равничарској шуми дрвеће и сав живи свет увелико се буде. Видео сам пуно јастребова како шестаре изнад шуме и две-три величанствене ногате роде, неколико белоушки на земљи, три зеца, гуштере, жабу гаталинку, корњачу...

На повратку из шуме срео смо једног пастира са два пса – мајка и синчић. Син (керић, да се разумемо), био је на крају преболевања штенећака, али нажалост, са страшном последицом – слепилом на десно око.

ПАРЕЊЕ

У рано пролеће први пут присуствујем необичном призору, парењу глиста. У малом парку у центру града окованом бетонским тротоаром и асфалтним улицама, изјутра затичем на земљаној стази безброј чудно спојених глиста. У почетку сам помислио да су мртве, да су се смрзле од још хладних ноћи, или да су их угазили неки немарни ноћни пролазници, али после детаљнијег загледања и провере видео сам ово: две глисте изашле су половином свог тела из рупица, које су удаљене једна од друге неколико сантиметара, и чврсто се спојиле врховима. На том месту тело је имало јако задебљање, слично крвавом подливу. Када сам сламчицом дотакао спојене крајеве, они су се нагло отпуштали брзином затегнутих гумица и упали у своје јаме. Још један пар у заносу прекинуо сам на исти начин да бих проверио реакцију. Ствар се до танчина поновила.

Но, мени ни данас није јасно да ли су глисте париле главом или репом. А можда је у том спајању учествовала само једна јединка, јер онај други део под земљом био ми је невидљив.

Ову сцену чудног ранопролећног парења пратио сам још два-три јутра, а након неколи-

ко дана глисте су нестале са лица земље. Рупице, које су остале на утабаној стази, подсећале су ме на трагове ципела са оштрим штиклама које су оставиле неке жене пролазећи баш овом стазом тамо-овамо целе ноћи.

ТРН

Идем низ запуштен шумски колски пут са случајним сапутником. Наилазимо на једну падину, бившу паљевину, обраслу високим трновима и гдегде папратима. Каже ми сапутник:

– Знаш ли ону причу о овом трњу?

– Не знам. Реци.

– Разболео се магарац – отпоче мој сапутник. – Питају га: Шта хоћеш да ти донесемо? Хоћеш ли детелине? Хоћеш ли младе траве? Шта хоћеш, само кажи. А он, једва изусту: Донесите ми мало магарећег трна да осочим сува уста.